

Burgerzaken & Recht

vakblad van de nederlandse vereniging voor burgerzaken

november 2006 • 13e jaargang

11

- Vooruitgang: van NewVote naar klikobak...
- Impressie NVVB-minicongres in Assen
- Conflictmanagement in de bezwaarprocedure
- Overdracht frontofficetaken naar IND goed idee?
- GBA-chaos in Amsterdam?

En toen was er appeltaart... Vooruitgang: van NewVote tot klikobak

Het zijn memorabele verkiezingen geweest. En dan hebben we het hier niet over de uitslag of de hoge opkomst.

Of over de drie opiniepeilingen en de twee exitpolls die allemaal best wat nauwkeuriger hadden mogen zijn. Nee, we hebben het over de door de actiegroep 'Wij vertrouwen stemcomputers niet' teweeg gebrachte onzekerheid over de betrouwbaarheid van stemcomputers. Daar kwam vervolgens ook nog de twijfel bij of het stemgeheim wel gewaarborgd zou zijn als je met een NewVote of een Nedap-machine stemt. De door de media, maar ook door de Tweede Kamer graag omarmde kritiek, had voor 35 NewVote-gemeenten en 16 gemeenten die nog met oudere Nedap-machines werkten, grote consequenties in de voorbereiding van de verkiezingen.

In korte tijd moesten die gemeenten de soms net veranderde verkiezingsprocedures en -routines (weer) aanpassen. Dat is uiteindelijk allemaal heel goed gegaan dankzij de inzet van de betrokken medewerkers Burgerzaken en leverancier Nedap. Ook de inspanningen van een speciaal opgetuigd team bij BZK hebben eraan bijgedragen dat de schaarse wél toegestane Nedap-machines verdeeld werden en dat 24 noodgedwongen-potlood-gemeenten geholpen zijn om de verkiezingen ouderwets te organiseren. Eigenlijk is er op de verkiezingsdag zelf vervolgens niets essentieels mis gegaan en ook in de dagen daarna zijn er geen vreemde feiten uit processenverbaal naar voren gekomen. Was het uiteindelijk toch een storm in een glas water? Of moet Burgerzaken zich gaan opmaken voor nieuwe (oude) manieren van stemmen? De tijd zal het leren, maar snelle beslissingen zijn gewenst! De volgende verkiezingen dienen zich al weer aan!

ALFRED ZEBREGS

Krap drie weken voor de verkiezingen, op 3 november jl., wisten alle 35 NewVote-gemeenten waar ze aan toe waren: potlood of Nedap. In twee brieven aan de Tweede Kamer (d.d. 30 oktober en d.d. 3 november 2006), zette minister Nicolai, de puntjes op de "i".

Er was 'geen reden te twijfelen aan de betrouwbaarheid van de uitslag', dankzij 'de genomen maatregelen met betrekking tot de software, verzegeling, de controle daarvan en de fysieke beveiliging van de opslag en het transport van de stemmachines'. Dus met de betrouwbaarheid van de Nedap-stemmachines was volgens de minister (en de Tweede Kamer volgde hem) niets mis.

Maar er was nog iets. De actiegroep had er ook op gewezen dat door het gebruik van de diakritische tekens bij stemmachines van Nedap achterhaald kon worden hoe er gestemd was. Nedap heeft dat probleem kunnen oplossen. Ook was er nog sprake van een zeker stralingsgevaar waardoor met heel geavanceerde apparatuur het stemgeheim achterhaald zou kunnen worden. Maar die straling vond de minister acceptabel. Dat gold evenwel niet voor één van de vier in gebruik zijnde types stemmachine van Nedap. De 16 gemeenten die van de 270 machines van een ouder type gebruikmaakten, hebben daarom andere stemmachines van Nedap gekregen.

Bij het testen van de stemmachines van Nedap én de NewVotes van SDU door de AIVD bleek vervolgens evenwel dat de NewVotes óók veel straling afgaven (méér dan de stemmachines). Omdat volgens de minister 'SDU aangeeft dat een oplossing hiervoor op korte termijn niet voorhanden is', heeft hij geconcludeerd dat door deze machines 'het grondwettelijk vastgelegde recht van geheime verkiezingen onvoldoende kan worden gewaarborgd'. De goedkeuring van de SDU machines is dan ook ingetrokken. Overigens zijn 'de NewVotes niet meer getest op de betrouwbaarheid, dat was niet meer nodig', aldus de minister.

Zo is er toch een interessante en opmerkelijke beweging te zien: waar de actiegroep eerst de pijlen richt op de betrouwbaarheid van de software van de stemmachines van Nedap en de NewVotes eigenlijk tot het overleg in de Tweede Kamer van 12 oktober buiten schot blijven, is SDU, waarvan de aandelen overigens nog steeds voor 100% in handen van de Staat zijn (SDU staat wel in de verkoop!), uiteindelijk de grote verliezer. Gaat het op 12 oktober jl. in de Tweede Kamer eerst ook nog een beetje over de veiligheid waarmee de uitslag door de NewVotes draadloos wordt overgeseind, door het AIVD-onderzoek komt het 'stralingsgevaar' en daarmee het stemgeheim in beeld. Dan scoort de NewVote slechter dan (bijna) alle machines van Nedap. En ze mogen dus niet meer gebruikt worden. Af en toe bekruipt me toch de gedachte dat de NewVotes (met een marktaandeel van 10%) politiek zijn 'opgeofferd' om actiegroep en Tweede Kamer tevreden te stellen. Voor 35 gemeenten was immers best nog een oplossing te vinden, de actiegroep zag af van een dreigend kortgeding en Amsterdam en de Amsterdammers waren het rode potlood na één keer NewVote toch nog niet ontwend... *Case closed?*

ZEEBURG REVISITED

Voor mij was, gezien alle commotie, de keuze waar de verkiezingsdag te volgen, niet zo moeilijk: Amsterdam. Lekker ouderwets stemmen met één van de 3.000 door BZK geleverde rode potloden en dan het stembiljet in zo'n klikobak, een afvalcontainer, laten glijden. Dat is toch wat anders dan het geslaagde debuut van de NewVote bij de gemeenteraadsverkiezingen op 7 maart jl. dat ik van nabij heb mogen meemaken in het Amsterdamse stadsdeel Zeeburg.

Ik besluit om weer naar Zeeburg te gaan om daar samen met Bert Jansen op de Haar, hoofd van de afdeling Publiekscentrum en verantwoordelijk coördinator voor de verkiezingen, te kijken hoe de Amsterdammers weer omgaan met het rode potlood.

Echt zenuwachtig voor deze verkiezingen is Bert niet geweest.

Alle 490 stembureaus op 300 verschillende locaties in Amsterdam waren voorzien van deze drie stemhokjes én van een mooie klikobak als stembus. Daartegenover de leden van het stembureau. Er was her en der wat kritiek op het feit dat de stembureauleden recht tegenover de stemhokjes zaten en zo in ieder geval konden zien waarheen het rode potlood zich bewoog als het grote stembiljet was uitgevouwen.

In een stembureau in gebouw Loods 6 aan de KNSM-laan had men daar, kennelijk geïnspireerd door de huidige functie van deze loods als Art Gallery, een ietwat kunstzinnige oplossing op bedacht. Dankzij de draperieën werd het stemgeheim toch in voldoende mate gewaarborgd. En daar ging het deze verkiezingen toch om. De enige straling die in sommige stembureau gemeten kon worden, was die van de elektrische kachels

Bij gebrek aan goede locaties heeft Stadsdeel Zeeburg ook onderdak gezocht in een Chinees restaurant. Let op de lichtjes. Bij de verkiezingen voor de gemeenteraad verzorgde dit restaurant ook de avondmaaltijd voor alle stembureauleden in Zeeburg. Daar was nu van afgezien. Het was toen een heel gedoe geweest om de bestellingen met alle voorkeuren en eetgewoonten rond te krijgen.

Handig die stemhokjes met de plankjes voor het hanteren van het rode potlood op verschillende hoogten!

Vanwege de kritiek van de Amsterdamse Ombudsman op het helpen bij het stemmen tijdens de jongste verkiezingen voor de gemeenteraad in met name het stadsdeel Bos en Lommer, waren de leden van de stembureaus geïnstrueerd om erg streng te zijn, zodra men zich getweeën in een stemhokje probeerde te wagen. Op mijn tocht langs de stembureau's heb ik vele keren stembureauleden zien 'ingrijpen'. Men was echt heel alert op deze vorm van schending van het stemgeheim. Zelfs het argument 'we zijn al 50 jaar getrouwd' hielp niet. Dit mocht natuurlijk wel: jong geleerd, oud gedaan, nietwaar?

Gewoon een leuk beeld van een stembureau in Zeeburg

Zo ver weg was het rode potlood nou ook nog niet en zijn organisatie stáát gewoon! En... het Bureau Verkiezingen van Amsterdam heeft volgens hem het meeste werk verricht. Daar is hij zeer over te spreken. Zo zijn de 'opfris'-opleidingen met onder andere ook aandacht voor het stemmen met de stempas, centraal georganiseerd. Zelf heeft hij één stembureau méér ingericht (in groeiwijk IJburg). In plaats van de 6 stembureauleden in maart (toen naast introductie NewVote ook een dubbele verkiezing) zijn er nu 5 leden. Wel heeft Bert voor de avond extra tellers opgetrommeld. Met 5 stembureauleden is het overdag overal goed te doen, want dankzij de stempas is het RIS niet zo'n dik boekwerk als het register dat anders moet worden geraadpleegd. Dat werkt sneller, zo horen we ook op onze tocht langs de stembureaus.

De stempas zou wel andere problemen opleveren. In *de Volkskrant* staat een bericht dat misschien wel 160.000 kiezer 'gedupeerd zijn door experiment stempas' omdat ze niet kunnen stemmen. *Het Parool* 'kopt' in de editie op de verkiezingsdag op de voorpagina 'Ellende door nieuwe stempas'.

We vragen er bij ieder stembureau naar. En ja, er blijken zich overal wel kiezers te melden zonder stempas, maar het gaat om hoogstens een handjevol per stembureau.

Over het algemeen komen we bij de vele stembureaus die we bezoeken geen al te gekke zaken tegen. Het loopt allemaal goed en regelmatig horen we dat stemmen met het rode potlood 'lekker ouderwets' is. En de appeltaart die de actiegroep in Amsterdam laat bezorgen vanwege de bezorgde overlast, laten de stembureauleden zich goed smaken...

Voor een verdere impressie van een middag en avondje Zeeburg verwijs ik naar de foto's bij dit artikel.

HOE VERGING HET ANDERE GEMEENTEN?

Franekeradeel in Friesland moest van NewVote weer terug naar het rode potlood. *Bokke Haanstra*, de verkiezingscoördinator, heeft over media-aandacht niet te klagen gehad. Sinds hij eenmaal wist hoe er gestemd moest gaan worden, zijn de voorbereidingen goed verlopen. Het 'was eigenlijk wel weer leuk'. Jammer was wel dat pas tegen 01.00 uur de definitieve uitslag beschikbaar was, 'maar we werken niet met voorlopige uitslagen zoals Amsterdam'. De ondersteuning van BZK noemt hij 'meer dan voldoende'. Hij is vooral te spreken over de 'geestelijke ondersteuning' door de aan hem toegewezen adviseur.

Hoogezand-Sappemeer is de enige NewVote-gebruiker in Groningen. Daar is ooit heel bewust voor gekozen, zegt coördinator *Harry Siebring*. Ze waren blij met de Nedap-machines, want het was wel heel erg lang geleden dat er met het rode potlood was gestemd. 'Toen eenmaal bekend werd dat we machines konden krijgen, hebben we weer wat meer vertrouwen in de goede afloop gekregen. Het is op verkiezingsdag zelf in de 22 stembureau allemaal overwegend goed gegaan. Er waren wat meer opstartproblemen dan gewoonlijk, maar dat lag aan de onbekendheid met de apparatuur. Alles is telefonisch geregeld. Doordat een laatste geheugen niet gelezen kon worden, was de uitslag er pas om half elf'. Over de ondersteuning door BZK is hij redelijk tevreden. Wel heeft hij zich verbaasd over 'de over elkaar heen tuimelende circulaire over bijvoorbeeld de verzegeling'.

Gorinchem dat de twee vorige verkiezingen met de StemPC van SDU en de NewVote had gestemd, mocht het nu met een stemmachine van Nedap gaan proberen. Dat is goed gegaan. De kiezers waren volgens *Bram Capelle*, hoofd Publieksservice,

tevreden en met collegiale hulp uit Tiel zijn de eigen medewerkers geïnstrueerd en vervolgens alle stembureauleden. De inzet van Nedap/Groenendaal noemt hij 'boven alle kritiek verheven'. Hij wil dan ook niet mopperen. Toch vindt hij 'dat alles wel wat efficiënter en effectiever geregeld had kunnen worden. Hij zag in alle ijver allerlei instanties over elkaar heen buitelen en hij plaatst wat vraagtekens bij de communicatie tussen opdrachtgever BZK en de accountmanagers die de gemeenten moesten ondersteunen; wat ze trouwens naar vermogen deden. Maar goed, toen we zeker waren dat we machines kregen, hebben we vooral ons eigen plan getrokken'.

In **Tilburg** was de opkomst bij een TK-verkiezing nog nooit zo hoog. Volgens *Yolanda Aerts*, afdelingsmanager Stadswinkels, was dat onder andere te danken aan de stempas waardoor veel kiezers op het Centraal Station en de universiteit konden stemmen. Het is met de stemmachines van Nedap over het algemeen goed gegaan, 'dankzij onze flexibiliteit en de instelling van onze projectgroepleden ("we laten ons niet ringeloren")'. Maar Yolanda hecht eraan op te merken dat het wel 'tegen wil en dank' is gegaan. Iets over elven was de definitieve uitslag er, want het inlezen duurde wat langer. Gevraagd naar de inzet van BZK merkt ze op: 'Ze hebben goed hun best gedaan, maar soms had ik wel eens het gevoel van *Big Brother is watching you*. En ik had regelmatig de neiging te roepen "Hallo, we hebben zelf wel eens vaker verkiezingen gedaan hoor!" Vooral wanneer ik al die brieven en circulaire zag'.

HOE VERDER?

Wat resteert zijn vooral veel (toekomstgerichte) vragen: hoe heeft het zover kunnen komen? Wat of wie heeft hier nu eigenlijk belang bij gehad? Wat betekent dit voor de eerstvolgende verkiezingen op 7 maart 2007 én voor de verkiezingen daarna? Gaan we massaal terug naar het rode potlood? Of krijgt de internetlobby weer een kans (de eerste berichten daarover duiken al weer op in de pers en ook kamerleden lijken er voor te voelen)? Maar hoe zit het dan met het stemgeheim bij internetstemmen ('family voting')?

Wie nu het stemgeheim al niet gewaarborgd acht, omdat stemcomputers straling afgeven waardoor met geavanceerde apparatuur de stemvoorkeuren bepaald kunnen worden, moet internetstemmen toch helemaal verre van zich werpen. Als de stembureauleden in Amsterdam streng geïnstrueerd zijn om absoluut geen twee personen in één stemhokje toe te staan, hoe controleer je dan thuis achter de computer dat er niet 'geholpen' wordt?

Misschien maakte een SGP-er in het overleg met de minister op 31 oktober jl. wel twee hele wijze opmerkingen: 'als we het niet ontdekt hadden, was het ook geen probleem geweest'... Maar hij stelde ook de terechte vraag: 'hoe zijn die stemcomputers ooit goedgekeurd kunnen worden?'

Misschien heeft TNO tot op heden toch wel heel marginaal getoetst; daartoe waarschijnlijk in staat gesteld door de opdrachtgever. Het is waarschijnlijk dan ook iets te makkelijk als minister Nicolai nu zegt 'ook TNO moet de normen aanscherpen evenals de leveranciers'. Er ligt zeker een taak voor zijn eigen ministerie. Dat moet nu voortmaken, want de verkiezingen voor de PS staan voor de deur. En gezien de uitslag van 22 november, zouden nieuwe TK-verkiezingen ook wel eens dichterbij kunnen zijn dan gehoopt. (az)

Met mijn in Purmerend soepel aangevraagde kiezerspas, ben ik in Amsterdam met het rode potlood gaan stemmen. Lang niet gedaan en het heeft wel wat... Als stembureau leek mij het restaurant *La Place* in de V&D aan de Kalverstraat wel aardig. Dat was het ook. Eerst even wat genuttigd. Lekker. Vanaf ongeveer half vier tot vier uur heb ik meer dan 35 stemmers geteld. Toen ik zelf ging stemmen, bevestigden de leden van het stembureau dat het de hele dag al flink druk was. Waar totaal in Amsterdam de opkomst uiteindelijk op 74,3% lag was die in stadsdeel Centrum 86,2%. Dat zal ook wel aan het gebruik van de stempas hebben gelegen! Het toeval wilde dat er een delegatie van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) even kwam kijken bij het stembureau in het warenhuis. Het hoofd van het stembureau Peter Kuymans (links op de voorgrond) is met de twee Russische (!) waarnemers in gesprek. Wanneer ik hierover vertelde, was de strekking van de reacties steeds redelijk gelijk: 'het moet niet veel gekker worden...'. O ja, de waarnemers waren hier op verzoek van het ministerie van Buitenlandse Zaken. In het volgende nummer een bijdrage van Jan Cees Noord, die zelf ook regelmatig waarnemer is geweest, over deze missie van de OVSE. (az)

Tegen 20.00 uur verzamelden zich een groep extra tellers in de vernieuwde publiekshal van stadsdeelkantoor Zeeburg. Zij werden vervolgens, nadat een kopietje van hun ID-kaart en bankpasje was gemaakt (voor een vlotte en verantwoorde betaling), weggebracht naar de stembureaus waar op grond van contacten eerder op de dag een grote hoeveelheid te tellen stembiljetten werd verwacht. Om 20.20 uur was de hal weer leeg.

De klikbak is geleegd. De stembiljetten worden door een grote ploeg vrijwilligers opgevouwen en op stapels gelegd. Daarna zijn de 1250 stembiljetten gesorteerd op lijstnummer. Om 21.25 uur kon de voorzitter van dit stembureau de voorlopige uitslag doorgeven aan een controleur in de Publiekshal. Om 22.15 uur waren ook de stemmen per kandidaat uitgesplitst. De klus was redelijk snel geklaard.

Bert Jansen op de Haar, hoofd van de afdeling Publiekscentrum en verantwoordelijk coördinator voor Zeeburg van deze verkiezingen, helpt mee de stembiljetten open te vouwen. Het is in ieder geval de laatste keer dat hij dat in Zeeburg doet. Vanaf 1 januari 2007 verkast hij naar stadsdeel Zuidoost naar een soortgelijke functie. Hij hoopt wel dat hij dan in maart daar de verkiezingen weer met de NewVote kan organiseren. Dat was in maart bij de verkiezingen voor de gemeenteraad goed bevallen.

Stemmers van het laatste uur op stembureau 100 in het stadsdeelkantoor van Zeeburg. Hier is goed te zien waarom er gordijntjes nodig zijn. Als al door straling het stemgeheim met geavanceerde apparatuur zou kunnen worden achterhaald... Hier kun je in ieder geval gewoon met het blote oog zien waar het rode potlood zal gaan landen.